

Nazım Hikmet Paris Üniversitesi ders programında

Kosta DAPONTE

1968'den beri Paris Üniversitesi Doğu Dilleri ve Uygarlıkları Enstitüsünde (Paris — III Üniversitesine bağlı) Türk edebiyatı dersleri veren Güzin Dino, Fransız ve yabancı öğrenciler için Yunus Emre'den başlayarak Nazım Hikmet'i de ders programlarına almış bulunuyor.

Paris Üniversitesindeki bu derslerde okutulan Nazım Hikmet hakkında, büyük ozanın 75'inci doğum yıldönümü kutlanırken Güzin Dino ile yapmış konuşmada yabancı öğrencilerin ilgisini öğrenmeye çalıştık.

Güzin Dino, Türk edebiyatındaki büyük yazarlar dizisinin en ilginç doruklarından biri olarak nitelendirdiği Nazım Hikmet üstüne yapılan çalışmalar için şunları ekliyor:

«Çalışmalar diyorum, çünkü kürsü değil yönettiğim dersler, tartışmalı bir araştırmadır.»

Paris Üniversitesindeki öğrencilerin Türk Edebiyatına duydukları ilgi hakkında da Güzin Dino şöyle diyor:

«Bu yıl öğrencilerimin sayısı 75'li buldu. Deneyebilir ki, edebiyata duydukları ilgilerinin nedeni şu: Seçtikleri bilim kolu ne olursa olsun, örneğin Orta Doğu tarihi, gelişme yolundaki ülkeler sosyolojisi, Orta Doğu coğrafyası; Türk edebiyatını kavramadan, Türk kültürü üzerinde etraflı bir fikir edinmeden bilgilerinin bir boyutunun eksik kaldığını anlıyorlar. Evet, Türkiye'yi anlamak için edebiyatından geçiyorlar. Şiirden çıkan duygu ve anlam zenginliği, hele bu şiir Nazım Hikmet'inki olunca Türkiye'yi anlamanın anahtarı oluyor. Nazım Hikmet'in «İnsan Manzaraları»nı okuyan araştırmacı, ciltler dolusu kitabın veremeyeceği bilgileri, duyguları ediniyor. Bunu yalnız üniversite seviyesinde öğrenciler değil, aynı zamanda üniversiteyi bitirmiş araştırmacılar da yapıyor. Ayrıca Türk diline sevgi duyan, dili öğrenmek için en doğru yolun o dilin edebiyatını bilmek olduğuna inanan öğrenciler de eksik olmuyor.»

Güzin Dino'ya öğrencilerinin yalnız Fransız olup olmadığını soruyoruz.

«Çoğu Fransız olmakla beraber içlerinde İngiliz, Amerikalı, dört beş Yunanlı öğrenci de eksik olmuyor. Yunanlı gençler Türk edebiyatına büyük ilgi duyuyorlar. Aralarından birinin bana dediği gibi: «İstese de istemesek de, yüzyıllar boyunca birlikte yaşadık, kendi tarihimizi anlamak için Avrupa tarihini değil, öncelikle Osmanlı — Türk tarihini ve edebiyatını okumamız lazım; hem Nazım yalnız sizin değil, dünyanınıdır, yani bizim de şairimiz.»

Güzin Dino, Nazım Hikmet için duyulan özel ilgiyi şöyle özetliyor:

«Kesinlikle özel bir ilgi var. Yunus Emre ile Nazım Hikmet seminerleri en çok ilgiyi, coşkuyu toplayan iki doruk oluyor. Coşku kelimesini kullandım, bile bile, çünkü gerçekten coşku uyandırıyor bütünü ile Türk edebiyatı, özel bir coşku, sanki öğrenciler, araştırmacılar, kendilerinden gizlenmiş bir kıtayı keşfetmiş oluyor.»

«Nazım Hikmet konusunda kişisel çalışmalarınız var mı?»

«İki yönden ön çalışmalarım var, çoktan beri tezgâhta gerçi: Nazım Hikmet'in Paris'e uğradığı yıllarda tuttuğum notları toparlayıp geliştirmem lazım. Bir de ayrıca, Nazım'ın şiiri üzerine bir dil ve yazış araştırmasını yürütmem lazım. Kendi çalışmalarım dışında, yakın bir ilgi ile izlediğim Nazım Hikmet'e ait doktora çalışmaları da var. Elimden geldiği kadar bunlara yardımcı oluyor, gelişmelerini izliyorum.»

«Öğrencilerinizin çalışmaları hakkında somut örnekler verebilir misiniz?»

PARIS ÜNİVERSİTESİ DOĞU DİLLERİ VE UYGARLIKLARI ENSTİTÜSÜNDE TÜRK EDEBİYATI DERSLERİ VEREN GÜZİN DİNO, ÜNLÜ OZANI PROGRAMI KAPSAMINA ĀLDI.

«Size yazılı ödevlerden parçalar aktarabilirim. Elbette ki bu parçalar, her çalışmanın tümü üstüne doğru bir yargıya götürmez, çünkü 20—30 sahife tutan bu çalışmalar, yöntemleri, kurguları, bütünlüleri ile ilginçtir.»

Güzin Dino'dan, bu çalışmalar arasından birkaç ilginç parçayı seçmesini istiyoruz; öğrencilerin son yıllardaki yazılı denetleme çalışmalarından seçilmiş bu parçaları aşağıda sunuyoruz.

«NĀZİM HİKMET'İN ŞİİRLERİ ORKESTRALAR İÇİN YAZILMIŞTIR.»

«Çapı bakımından bir Pablo Neruda, bir Mayakovski, bir Garcia Lorca, bir Eluard boyunda olan Nazım Hikmet, heybeti ile, Türk edebiyatına egemendir. Ona öz ve biçim bakımından yeni bir döküm vermiştir. Üstün nitelikte bir savaş ozanıdır, onun gücünü ne hapis, ne sürgün yok edebilmiştir. (.....)

«Yaşamak! Bir ağaç gibi tek ve hür ve bir orman gibi kardeşçesine, bu hasret bizim!»

Nazım Hikmet kişi ile toplumun, teklikle çokluğun, vatanseverlikle uluslararasılığın (evrensellik), «ben»le «biz»in, ağaç ile ormanın, yün ipliği ile kılımın simgesel diyalektiğini vermiş ve bununla tüm eserini donatmıştır baştan başa.(...) Böylece Nazım, dürdüst bir toplum kavramını gerçekleştirmek isteyen devrimci eylemi coşkusu ile desteklerken, ozandan tarihe katkısını isterken, sömürülenlerin tarafını tutarken, metafizik gevezelikleri, entelektüalizmi ve «praxis»ten ayrı düşen «idealizm»i kınamıştır (...)

Nazım Hikmet, kimi zaman «resim dili» ile şiir dili arasında bir buluşma noktası aramıştır. Örneğin, «Hapishane Kapısı» şiirinde olduğu gibi, ya da Balaban'ın bir tablosunu sözcüklerle anlatırken. Çok ince bir «uzaklık katma» yöntemi ile, «Yeni Roman» akımının nesnelleştirme yöntemini, gerçeği çözme deneylerini romancılardan önce şair çözmüş bulundu böylece. Bu şiirlerinde ozan, son dizeye kadar ölçülü, pes perdeden bir eda ile konuşur, kişileri dökümden çıkmış gibi yerleştirilmiştir. İki vurgulama bu şiirin anlamını aydınlatır: Biri, daha gülmesini öğrenememiş çocuklar imgesi, diğeri, kendinin tutuklu olması. Böylece iç ve dış boyut ortadan kalkar, (yani, demir kapının içi ile dışı), yok olur. Nazım halkı ile birleşir, onun gibi kurbandır çünkü, kurban edilmiştir. (...) Nazım Hikmet'in şiirleri sanki orkestralar için yazılmıştır. Bu söz akla hemen «Yeni Sanat», «Bahr-ı Hazer», «Salkım Söğüt» şiirlerini getirir. Herhalde bu şiirleri, «835 Satır» kitabını oluşturan şiirleri okuduktan sonradır ki Ahmet Hâşim, alabildiğine övgülerle dolu şu yazısını yazmış-

ÇEŞİTLİ ÜLKELERİN GENÇLERİNDEN OLUŞAN ÖĞRENCİLER, NĀZİM'İN YAPITLARINI, TÜRKİYE'Yİ ANLAMĀNIN BİR ANAHTĀRI OLARAK DEĞERLENDİRİYORLAR.

tır, Nazım Hikmet'in sanatı üstüne: ...«şair müheykel bir şekil halinde semanın maviliğine karşı durmuş, cidden tuhaf, fakat ahengi cidden emsalsiz bir garip âletin tellerini söyletiyor. Bu vezin bildiğimiz vezinlerden değil, bu lisan, şiirin bugüne kadar kullandığı lisanı benzemiyor... Eskiden şiir bir tek düdükle söylenirdi. Nazım Hikmet bir tek âlet yerine koca bir orkestra takımı vücuda getirmiş...» Ahmet Hâşim, Nazım'ın sanat özünü toptan sezivermiş. O günlerde, aruzla beslenmiş okuyucuların şaşkınlığını göz önüne getirin biraz olsun... «835 Satır» ortalığı çınlatınca...»

«NĀZİM, HALK GELENEĞİNİ LĀYIK OLDUĞU BAŞYERE OTURTTU.»

Bir başka çalışmadan..

«Nazım Hikmet'in ilk devrimci şiirleri yayınladıkları sırada, aruz vezninin son büyük temsilcileri Yahya Kemal ve Ahmet Hâşim, ozanlıklarının doruğuna erişmişlerdi. Nazım'ın yapıtları, birdenbire patlak vermeleri ile, bir kopmayı oluşturdu, ve bunu Nazım Hikmet, konuşma dilini okuyucuların hizmetine şiirsel biçimde sunarak, ve sözlü halk edebiyatını, halk geleneğini, lâyık olduğu baş yere oturttuk başarı. (...)

«Sesini Kaybeden Şehir», fütürist akımın bir şiiri sayılabilir, bunda ozan, yepyeni bir dünya görüşü ile, çağdaş vatandaşlarına, fütüristlerin gözde tema'larından olan endüstri ve büyük kent imgelerini yansıtır. Dram öğeleri belirli bir sosyal açığa, insanoğlunun yeni boyutuna, konuşma dili ile eklenmiştir artık Nazım'ın şiirine. (...) Nazım'ın büyük özgünlüğü, belki de sanatının giz'i, diyalektiği üstün bir başarı ile kullanmasındadır — dil ve imgeleri şaşılacak ustalıkla kullanarak, olayları yansıtır, yalanı orta yere serer, doğruyu meydana çıkarır; düşüncesinin çıkış noktası olduğunu bildiğimiz teorik yöntem, sanki somut örneklerle yeni baştan yaratılır, canlanır. Bunun örneklerini «Kuvayı Milliye Destanı»nda görürüz, Lenin'in «yansıma kuramı»ndan, Marx'ın Manifestosuna kadar çeşitli temel kuramlar, hatta cümleler, zorlama olmaksızın şiirin içinde yer alır.»

«ARAGON BİLE BUNCA SOMUT BİR DİRENÇ İMGESİ YARATAMAMIŞTIR.»

Bir başka çalışmadan bölümler:

(...) Gerilim arttıkça dizeler uzar, sanki Bedreddin'in yiğitleri, çarpışmadan önce, sükunetle, içlerine kapanmışlardır. Ayrıntılara girişmeden iki öğenin bileşimini izleyelim: Toprak'la, Bedreddin'in köylülerini. İlk iki dizede . kaynaşma o kerteye varır ki, «silâh kesilmiş bir toprak» söz

konusudur neredeyse, sıcak bıçak gibidir ve bulutlar, dolu ve ağır. Kayalardan ötelere uzanan bir bakış vardır, Mustafa'nın bakışdır bu, yüzyıllar boyunca onu ezen ve horlayanlara karşı yönelmiş bir bakış, bir kölenin uyanışı. Ak gömlekli savaşçıların telâşsızlıkları da bundandır, yüzyıllar boyunca beklemişlerdir.

«Bedreddin'in, yani Nazım'ın erleri ile Yahya Kemal'in «Akıncıları» arasında hiç bir ilişki yoktur. Bedreddin'in köylüleri zaferlerin içinde «çocuklar gibi şen», dört nala giden atlılar değil... (...) Bedreddin'in taraftarları için olduğu gibi, Mustafa Kemal'in de yandaşları için, topraklarını aşan bir savaş, çağlarını aşan bir savaş söz konusudur. Karşı koyup ayaklanmaları, bir simge değerindedir. İstiklâl Savaşı sadece ulusal değildir, ezen ve ezilenin kavgasında, tarihsel diyalektiğin özüdür.

«Özel ve sınırlı bir savaşın ötesinde, dar sloganların çerçevesinden arınmış evrensel ilkelere sayesinde —ulusal bir savaşı dile getirse bile— Nazım Hikmet'in şiiri, destanı, bize her zaman geçerli kılacak bir gerçeği yansıtır. Aragon bile, özel bir olaya bağlamadan bunca somut bir imge, bir direnç imgesi yaratamamıştır (...) Nazım üstüne düşündükçe, şiirini ve anlattığı gerçekleri düşündükçe, bir çelişki çıkıyor karşımıza: Çağdaşları, olayların oluşumunu özgürlükle izleyebildikleri ve öğrenebildikleri halde, onları, her şeyden uzaklaştırılmış, tutuklu, sürgün Nazım, günü gününe, sanki savaş cephesinin ilk hattında imiş gibi, çarpışmaları, dünyadaki ideolojik çatışmaları eserinde yansıtmıştır. (...) İşte böyle, ozanlar tarihinin en yalnız kalmış ozanı, anlaşılmaz ozanların çemberini parçalamıştır (zaten ödevi anlamaktır, anlaşılmak değil) kendisini dost Türk köylüsünün yerine koymuştur, toprak ve güneşin yanına, böylece kendi diyalektiğini canlandırır, yaratır.»

«ANADOLU KÖYLÜSÜ, NĀZİM'LA NİHAYET KARŞISINDA KONUŞACAK BİRİNİ BULMUŞTUR.»

Bir başka öğrencinin özetle görüşleri..

«... Nazım Hikmet gerçekten çağın çocuğudur, yeni Türkiye'nin, yürüyen Türkiye'nin, değişen Türkiye'nin. Bu değişimler Yahya Kemal ve Ahmet Hâşim'i şaşırtmıştır, ve onları ya geçmişe, ya da hayal âlemine yöneltmiştir. Nazım Hikmet ise, çağın dolu dizgin yaşamıştır ve hatta çağın aşmıştır bile. (...) Nazım Hikmet'in öteki tutuklularla ilişkisi ne olmuştur? (...) Anadolu köylüsü nihayet, karşısında konuşacak birini bulmuştur. Sıkıntıları, baskıları, haksızlıkları olduğu gibi, sevinçlerini, başarılarını dinleyen birini bulmuştur. Ve nihayet konuşmuştur Türk köylüsü ve ferahlamıştır, iç dünyası genişlemiştir, tutukluluk sürecinin üstesinden gelebilmiştir ve de anlamıştır ki, (belki de sadece bilinç altında) Nazım'a anlattıkları büyük yankısını bulacaktır.»

«NĀZİM'I KENDİ DİLİNİN AHENGİ İÇİNDE KAVRAMAK.»

Ve yine bir öğrenci çalışmasından bölümler:

(...) Şiirlerinin biçimi, temaları ve inançlarını açıklama bakımından yenilik kapılarını açan Nazım, her şeyi altüst etmiştir. Bir taraftan hiç bir yönünü kaçırmamak için, bütün kaynaklarından faydalanmak için, eserine dalmak isteğini uyandırır; diğer taraftan, okuyucusunu kendi içine dönüştürür; onu bir çeşit bilinç sınavına iter: Nazım'ın, inançlarına karşı gösterdiği gücü, okuyucu kendinde bulabilecek mi? Yapıtlarının ve etkisinin en zor yönü de işte budur.

«Ona yaklaşanı sarsar ama çeker de, bundan kurtulmak da istemez okuyucu. Ortada büyük bir engel kalıyor, o da Nazım'ı kendi dilinin ahengi içinde kavramak! Bu da Nazım'ın ülkesine getirdiği son büyük armağandır: Dilinin öğrenilmesinin isteğini uyandırmak.»

